Småföretagsbarometern

Sveriges äldsta och största undersökning av småföretagarnas uppfattningar och förväntningar om konjunkturen • Hösten 2013

Swedbank och sparbankerna i samarbete med Företagarna

företag*arna*

Swedbank och Sparbankerna

Småföretagsbarometern

Småföretagsbarometern mäter hur småföretagarna uppfattat det ekonomiska läget idag och inom den närmaste framtiden. Barometern omfattar företag med 1–49 anställda och baseras på telefonintervjuer som genomförs av TNS Sifo under oktober och november 2013. Samtliga barometerar och bilagor kan hämtas hem från respektive organisations hemsida på Internet.

SWEDBANK OCH SPARBANKERNA

Postadress: 105 34 Stockholm

Telefon: 08-585 900 00

Telefax: 08-585 935 40

Internet: www.swedbank.se

FÖRETAGARNA

Postadress: 106 67 Stockholm

Telefon: 08-406 17 00

Telefax: 08-24 55 26

Internet: www.foretagarna.se

Småföretagsbarometern

Småföretagsbarometern är i första hand en konjunkturundersökning som redovisar hur Sveriges småföretag uppfattar konjunkturen, tillväxtförutsättningarna och deras förväntningar om den närmaste framtiden. Underlaget för barometern utgörs av intervjuer med småföretag. Därmed är det företagarnas egna uppfattningar om konjunkturläget som kommer till uttryck i redovisade index för konjunkturen.

Undersökningen, som genomförts sedan 1985, omfattar denna gång 4 431 företag inom det privata näringslivet med 1–49 anställda. De läsare som är intresserade av undersökningsmetodik och diagram kan hämta hem materialet från respektive organisations hemsida.

Småföretagsbarometern produceras i samverkan mellan Swedbank och Företagarna. Jörgen Kennemar (Swedbank) är författare till denna rapport. Vid genomförandet av intervjuerna har TNS Sifo medverkat.

Det är vår förhoppning att Småföretagsbarometern på ett positivt sätt ska bidra till kunskapen om de små företagens betydelse för den svenska ekonomin.

Swedbank och Sparbankerna Företagarna

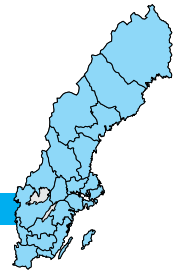

Innehåll

Sammanfattning 3

Bred återhämtning i småföretagskonjunkturen 4

Ökad orderingången tyder på en starkare konjunktur 6

Ökad omsättningstillväxt när efterfrågan stärks 7

Ljusare arbetsmarknad när fler småföretag nyanställer fler 8

Förbättrad lönsamhet 10

Konjunkturläget i olika branscher 12

Konjunkturen har vänt upp för tillverkningsföretagen 12

Stark konjunktur inom hotell och konjunktur – men svalare inom handelsföretagen 14

Tjänsteföretagen växlar upp efter tillfällig svacka 15

Små exportföretag är mest optimistiska om konjunkturen 17

Tillväxthinder för expansion 18

Utvecklingen i svensk ekonomi avgörande för småföretagen 21

Regional utveckling 22

Nettotal och konjunkturindikatorn

Nettotal: För att underlätta snabba svar på intervjufrågorna ställs frågorna så att de kan besvaras utan hjälp av bokföring eller annan statistik.

a) ja eller nej

b) större, oförändrad eller mindre

Svaren räknas om till procentandelar och företagen vägs samman efter antal anställda eller förädlingsvärde. För att underlätta tolkningen av de frågor som besvaras enligt b) redovisas ett uttryck som direkt anger den inträffade eller förväntade förändringens riktning och styrka. Skillnaden mellan procentandelen positiva svar (ökat/större) och negativa (minskat/mindre) benämns nettotal.

Konjunkturindikatorn: Nettotalen för beställningar, sysselsättning och omsättning läggs samman och bildar konjunkturindikatorn.

Sammanfattning

- Småföretagskonjunkturen har förstärkts vilket också småföretagarna signalerade i våras. Den samlade konjunkturindikatorn steg från 31 till 54. Småföretagarna är positiva och räknar med en fortsatt uppgång det närmaste året. Konjunkturindikatorn väntas stiga till 85 – vilket signalerar om en ökad tillväxt i svensk ekonomi.
- Den konjunkturförbättring som företagen räknade med i våras har blivit verklighet under sommaren och hösten. Detta avspeglas i att 18 län redovisar en starkare konjunktur, och endast tre en försvagning.
- Både industrin och tjänstesektorn upplever att konjunkturen förbättrats. För industrins del sker uppgången från en låg nivå, medan tjänsteföretagen går från hygglig till bra tillväxt. Industrin påverkades betydligt kraftigare än tjänstesektorn av den internationella avmattningen under 2012. Båda sektorerna är positiva om tillväxten kommande år.
- Trots avmattningen under det senaste året har småföretagen fortsatt att anställa. Nettotalet för sysselsättningen under det senaste året är +8. Nu väntas sysselsättningen öka i snabbare takt, med ett nettotal på 16. Vart fjärde småföretag räknar med att nyanställa. Störst anställningsplaner finns inom tjänsteföretagen
- Den bättre konjunkturen avspeglas i att 65 % av företagen ser expansionsutsikter, jämfört med 56 % i våras.
- En ljusare småföretagskonjunktur har lett till att fler företag bedömer att lönsamheten har förbättrats de senaste tolv månaderna, vilket bryter därmed den nedåtgående trenden. Drygt var tredje företag anser att lönsamheten är högre än för ett år sedan med vart femte bedömer att den har försämrats.
- De största tillväxthindren är i denna mätning de höga arbetskraftskostnaderna (21 %, samma som i våras). På andra plats kommer den svaga efterfrågan (20 % jfr 24 % i våras) och på tredje plats brist på arbetskraft (18 % jämfört med 14 %). Finansieringsproblemen har minskat från 11 till 8 %.

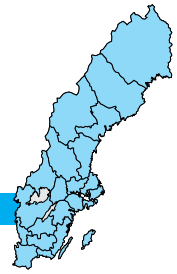

Bred återhämtning i småföretagskonjunkturen

Konjunkturen hos landets småföretag med 1–49 anställda har förbättrats under det senaste halvåret. I höstens Småföretagsbarometer steg den samlade konjunkturindikatorn, som är en summering av nettotalen för beställningar, omsättning och orderingång, till 54 jämfört med 31 i våras. Det är första gången sedan våren 2011 som konjunkturindikatorn stiger. Uppgången var i linje med vad företagarna förväntades sig i våras. Det är småföretagens orderingång som har svarat för den största förbättringen där nettotalet steg till 27 från 12 i våras. Effekterna på omsättningen och sysselsättningen har hittills varit blygsamma, även om nettotalen steg något från i våras. Två av tre företag hade en oförändrad arbetsstyrka, men 8 procent av företagen (netto) har ökat sysselsättningen trots det senaste årets avmattning. Tjänsteproducerande företag uppvisar återigen en starkare konjunktur än övriga småföretag, vilket avspeglas både i antalet sysselsatta och i bedömningen om orderingången. Men samtliga branscher anger i höstens mätning att konjunkturen är bättre än i våras. Detta understryker att uppgången är bred och att konjunkturåterhämtningen i svensk ekonomi har spridit sig till allt fler småföretag under hösten. Officiell statistik över produktionsutvecklingen visar på en trögare utveckling än vad barometerdata tyder på. En viktig förklaring till detta kan vara att de stora exportföretagen, som väger tungt i produktionsstatistiken, sannolikt haft en svagare utveckling

Diagram 1: Konjunkturindikatorn för samtliga företag

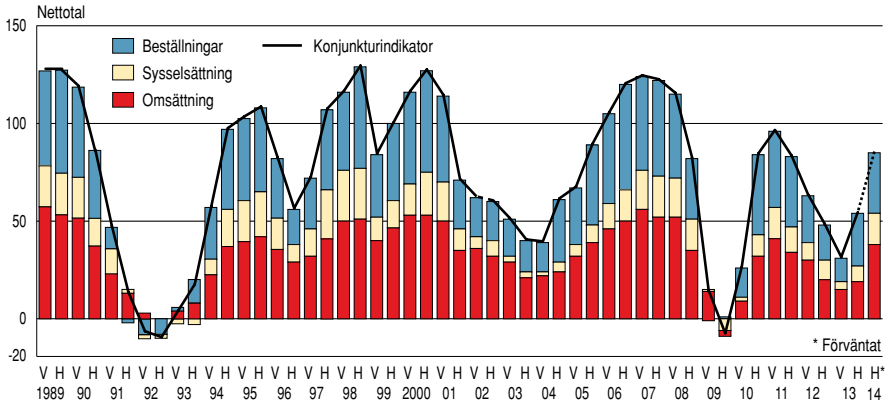

Diagram 2: Konjunkturindikatorn, utfall och förväntning

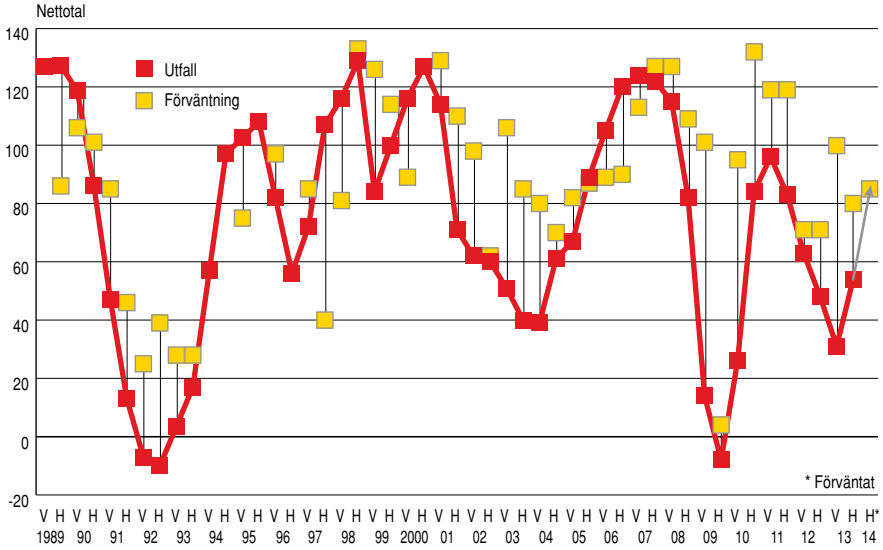

än de små företagen eftersom den internationella ekonomin utvecklats svagare än den svenska. Annan statistik över arbetsmarknadsutvecklingen mätt enligt Arbetskraftsundersökningarna (AKU) har å andra sidan varit överraskande stark trots den modesta produktionsutvecklingen.

Redan i vårbarometern förutsåg småföretagen en konjunkturförbättring för de närmaste tolv månaderna. Denna positiva konjunkturbild ligger fast i höstens undersökning. Den samlade konjunkturindikatorn förväntas stiga till 85 om tolv månader jämfört med 80 i våras. De globala tillväxtförbättringarna har förbättrats, där eurozonen fortsätter sin återhämtning om än från en låg nivå. Den svenska konjunkturen kommer dessutom att stimuleras av regeringens skattesänkningar som till största delen tillfaller hushållen, vilket kan generera en ökad konsumtion. Expansionen i tjänsteföretagen fortsätter de kommande tolv månaderna där den samlade konjunkturindikatorn (inklusive beställningar) förväntas stiga till 101 från 73. En ljusare syn på konjunkturen har lett till att två av tre företag (65 procent) ser goda möjligheter att expandera, jämfört med 56

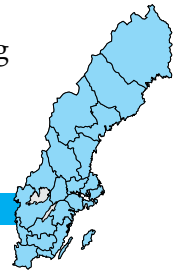

procent för drygt ett halvår sedan. En svag efterfrågan på grund av en tilltagande intern och global konkurrens eller svag marknadstillväxt är dock alltjämt betydande tillväxthinder för många småföretag. I höstens mätning är dock arbetskraftskostnaderna den faktor som upplevs som det största tillväxthindret, Som tredje viktigaste hinder, efter kostnaderna och efterfrågan, kommer bristen på arbetskraft. Denna andel har dessutom ökat betydligt sedan i våras. Svårigheter att få tillgång till extern finansiering har minskat något sedan vårens

Ökad orderingången tyder på en starkare konjunktur

Orderläget till de svenska småföretagen har påtagligt förbättrats efter de senaste årens gradvisa försämring. I höstens barometer steg nettotalet för orderingången till 27 från 12 i vårbarometern. Det är den största uppgången mellan två mätningar sedan hösten 2010. Fyra av tio företag rapporterade att antalet nya order ökat det senaste året, medan endast 13 procent hade en krympande orderingång. Tjänsteföretagen har överlagt haft en starkare orderingång jämfört med de varuproducerande företagen. För de varuproducerande företagen är det dock ett trendbrott jämfört med i våras då det var en övervikt av företag som angav en minskad orderingång. Orderingången för exportinriktade företag fortsätter att uppvisa en växande orderingång vilket går stick i stäv med vad övrig SCB:s orderstatistik visar, och förklaras sannolikt av att de marknader där småföretagen är

Diagram 3: Beställningar, samtliga företag

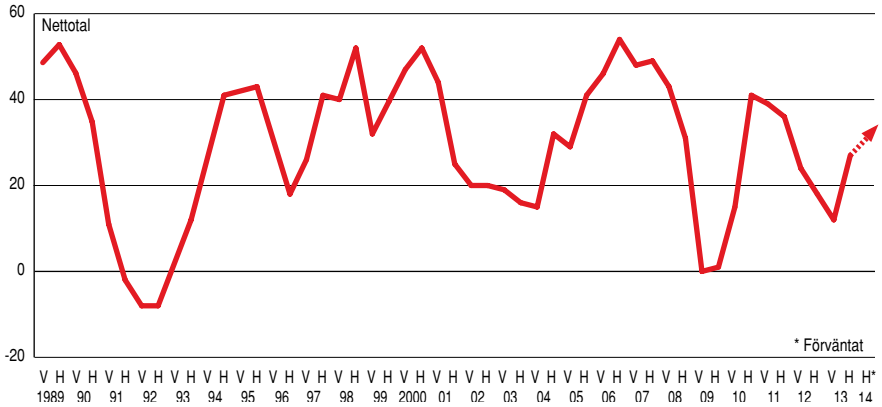

verksamma (Norge, Tyskland, Storbritannien) utvecklats bättre än genomsnittet för exportmarknaderna. I hösten barometer uppgav 45 procent att antalet order hade ökat vilket är en uppgång från 43 procent i våras. Motsvarande andel för företag med huvudsaklig försäljning mot svenska hushåll och andra företag var 41 respektive 38 procent.

Småföretagarna räknar med att orderläget fortsätter att förbättrats under de kommande tolv månaderna. Nästan fyra av tio företag uppger att antalet order kommer att öka under det närmaste året, medan 13 procent tror att antalet nya order kommer att minska. Sammantaget innebär det ett nettotal på 27. Optimismen inför framtiden och förväntningar om en ökad orderingång genomsyrar flertalet branscher.

Ökad omsättningstillväxt när efterfrågan stärks

Det förbättrade orderläget har haft positiva effekter på småföretagens omsättning. Nettotalet för omsättningen steg till 19 från 15 i vårbarometern. Att omsättningsförbättringen inte blev större kan sannolikt förklaras av att det tar tid innan ett förbättrat orderläge ger resultat i företagens omsättning. Uppgången i hösten mätning förklaras i huvudsak av att det var en högre andel företag som redovisade ökad omsättning, 41 procent av företagen jämfört med 38 procent i våras. Drygt vart femte företag uppgav en lägre omsättning, i

Diagram 4: Omsättning, samtliga företag

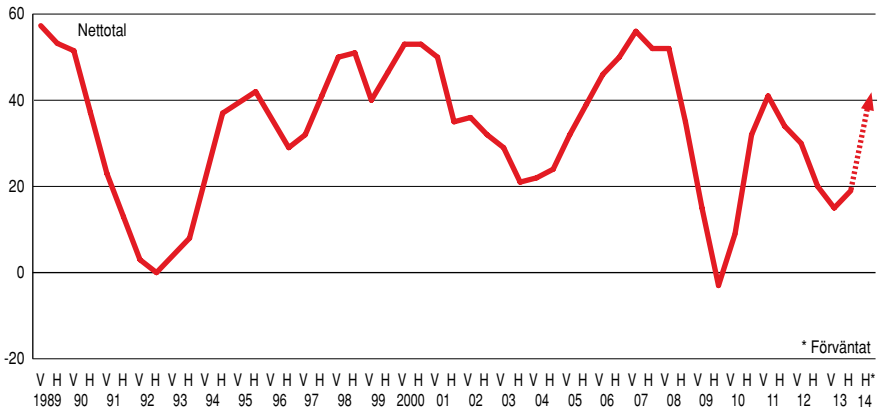

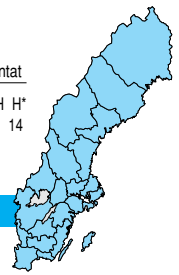

stort sett en oförändrad andel sedan i höstas. Att omsättningen ökar mer långsamt än orderingången kan också tyda på en tilltagande priskonkurrens som tenderar att leda till en lägre omsättningsökning i nominella termer. Utmärkande är att de varuförmedlande företagen, med detalj- och partihandeln i spetsen, uppvisade en svagare omsättning jämfört med de varu- och tjänsteproducerande företagen. Handelsföretagens blygsamma omsättningsutveckling hittills i år förklaras utöver efterfrågeutvecklingen även av en hårdnande konkurrens och ett lågt inhemskt pristryck.

Förväntningarna om en förbättrad orderingång beräknas att sätta större avtryck i företagens omsättning den närmaste framtiden. Nettotalet bedöms stiga från 19 till 38, vilket är en uppjustering från i våras då småföretagarnas omsättningsplaner ledde till ett nettotal på 30. Hälften av Småföretagsbarometerns företag förutser en ökad omsättning, jämfört med 45 procent i våras. Endast 9 procent av företagen tror att omsättningen kommer att minska. Störst optimism finns i de branscher där den faktiska omsättningsutvecklingen varit svagast. Vi bedömer att riskerna för flera inhemska branscher är alltjämt nedsidan, inte minst på grund av den tilltagande konkurrensen och trycket mot lägre eller oförändrade priser.

Ljusare arbetsmarknad när fler småföretag nyanställer fler

Nyanställningsbehovet i småföretagen har uppvisat en vikande trend de senaste åren på grund av den osäkra och bräckliga omvärldskonjunkturen. I våras sjönk nettotalet för sysselsättningen till 4 vilket var den lägsta nivån på två år. Mer än två av tre företag angav dock sin personalstyrka oförändrad, vilket bekräftade bilden att småföretagen är mycket restriktiva med att säga upp personal, och istället klarar en anpassning till en svagare tillväxt genom att hitta nya marknader och/eller genom att företagaren själv arbetar mer. I höstens barometer finns många tecken på att företagen har börjat nyanställa i något större utsträckning och nettotalet för sysselsättningen steg till 8, vilket alltjämt tyder på en försiktighet bland småföretagen. Vart femte företag uppgav att antalet sysselsatta hade ökat det senaste året medan endast 13 procent hade minskat på personalstyrkan. Den tjänsteproducerande sektorn fortsätter att uppvisa

Diagram 5: Sysselsättning, samtliga företag

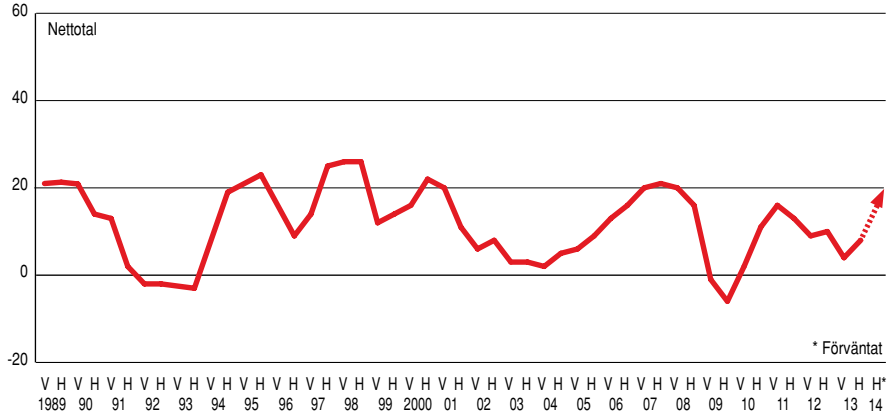

den snabbaste tillväxten i sysselsättningen, men skillnaden gentemot andra branscher har minskat något. I höstbarometern uppger även tillverkande och varuförmedlande företag att de har ökat antalet anställda de senaste tolv månaderna. Att sysselsättningstillväxten inte ökat ytterligare inom de tjänsteorienterade förtagen kan vara en indikation på att konjunkturläget är osäkert eller att företagen har svårigheter att hitta arbetskraft.

Småföretagens anställningsplaner för det närmaste året är i stort sett i linje med vad företagens bedömningar i våras. Närmare vart fjärde företag (24 procent) planerar att nyanställa medan endast 9 procent räknar med personalneddragningar. Det innebär att nettotalet för sysselsättningen stiger till 16. Det är positiva signaler för hela arbetsmarknaden eftersom merparten av de nya arbetstillfällena sker i småföretagen. Tjänsteföretagen har de mest expansiva planerna. Avregleringar och en ökad efterfrågan på vård- och omsorgstjänster medför att denna bransch har de mest expansiva anställningsplanerna av alla sektorer för det närmaste året.

Det som kan begränsa sysselsättningstillväxten, förutom en svagare konjunktur, är de matchningsproblem som finns på den svenska arbetsmarknaden. Här har dock utvecklingen gått åt rätt håll det senaste året enligt småföretagarna. Hur väl arbetsmarknaden fungerar kommer dock att ställas på större prov när konjunkturen och

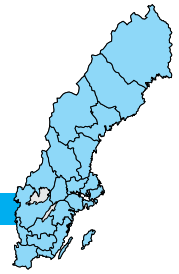

efterfrågan på arbetskraft stiger igen. Bristen på arbetskraft har ökat i höstens mätning och risken är att problemen kan öka ytterligare kommande år om inga ytterligare åtgärder vidtas för att förbättra arbetsmarknadens funktionssätt. Sedan i våras då nyanställningsbehovet var lägre har andelen företag som tvingats tacka nej till order på grund av arbetskraftig åter stigit något till 27 procent av företagen.

Förbättrad lönsamhet

En ljusare småföretagskonjunktur har lett till att fler företag bedömer att lönsamheten har förbättrats de senaste tolv månaderna, vilket bryter den nedåtgående trend som kännetecknat småföretagskonjunkturen de senaste åren. Nettotalet steg till 15 från 6 i vårens undersökning. Drygt var tredje företag anser att lönsamheten är högre än för ett år sedan medan vart femte bedömer att den har försämrats. Uppgången mellan vår- och höstbarometern är något förvånade inte minst eftersom omsättningsuppgången varit modest sedan i våras enligt småföretagarnas bedömningar. Det kan tyda på att företagen varit framgångsrika med att kapa kostnaderna eller att öka produktiviteten. De branschvisa skillnaderna kvarstår alltjämt. Företag verksamma inom varuhandeln fortsätter att uppvisa en svagare lönsamhetsutveckling jämfört med andra branscher. En tilltagande konkurrens och framväxten av nya aktörer bidrar till att det är

Diagram 6: Lönsamhet, samtliga företag

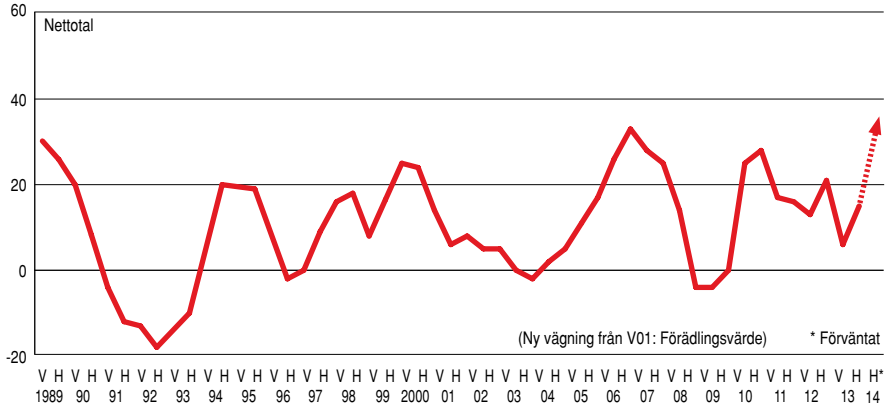

vanligare med att handelsföretag uppvisar en försämrad lönsamhet jämfört med andra branscher.

Företagens bedömning av den *aktuella lönsamhetsnivån* tyder på en förhållandevis god motståndskraft i småföretagen även om en viss försvagning har skett de senaste månaderna. Mer än vart annat företag (60 procent) anser att lönsamheten är på en normal nivå, vilket är en mindre uppgång från 58 procent i våras. Vart fjärde företag uppger att lönsamheten är sämre än normalt för företaget. Det är en lägre andel än i våras (30 procent) vilket ytterligare belyser att konjunkturläget har förbättrats. Den aktuella lönsamhetsnivån kan vara en indikation på riskerna för en eventuell framtida företagskonkurs. Efter en uppgång i konkurserna i början av 2013 har konkursfrekvensen minskat vilket tyder på att konjunkturen har förbättrats. Mot bakgrund av att lönsamheten förbättrats under loppet av året finns det förutsättningar för lägre konkurser framöver.

Baserat på småföretagens egna bedömningar kommer lönsamheten att förbättras under det närmaste året. Här har småföretagarna blivit mer optimistiska jämfört med för ett halvår sedan. Fyra av tio småföretag (43 procent) anser i höstens barometer att den kommer att förbättras vilket är en ökning från 36 procent i våras. Samtidigt sjunker andelen företag som tror att lönsamheten försämras om ett år till 11 procent från 14 procent i vårbarometern. Det innebär att nettotalet stiger till 32.

Svårigheten att bedöma lönsamhetsutvecklingen är dock stor. En tilltagande priskonkurrens på både den inhemska och externa marknaden, kronutvecklingen och tillkomsten av nya aktörer på marknaden kan leda till att förväntningarna inte realiseras fullt ut. Samtidigt kännetecknas småföretagens prisstrategier av återhållsamhet bl.a. på grund av en tilltagande priskonkurrens och ovilja att tappa marknadsandelar, vilket torde verka återhållande på lönsamheten. Förväntningarna om att konjunkturen förstärks det närmaste året innebär att fler småföretag planerar att höja sina försäljningspriser. Detta uppgav 40 procent av småföretagarna, en ökning från vart tredje företag i våras. Det är främst inom tjänsteföretagen som det finns en överpresentation av företag som planerar att höja sina priser. Storleken på prisökningarna är sannolikt begränsade inte minst på

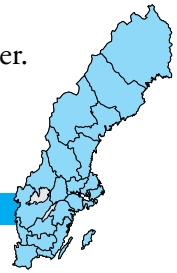

grund av den skärpta konkurrensen både på varu- och tjänstesidan. Lägst andel företag med planerade prisökningar är inom exportföretagen där möjligheterna att höja priserna är begränsade både ur ett marknadsperspektiv och den relativt starka kronan.

Konjunkturläget i olika branscher

Konjunkturen har vänt upp för tillverkningsföretagen

Den svaga omvärldskonjunkturen har satt tydliga avtryck hos de mindre varuproducerande företagen, där tillverkningsindustrin och byggföretag ingår. Men i årets höstbarometer har konjunkturen förbättrats. Den samlade konjunkturindikatorn (exklusive beställningar) steg till 16 från 12 i våras. Jämfört med hösten förra året är konjunkturläget dock alltjämt väsentligt svagare (då var konjunkturindikatorn 32). Även jämfört med andra branscher är konjunkturläget i industrin svagare. Det avspeglas både i omsättning och i antalet sysselsatta. Nettotalet för omsättningen steg till 13 från 11 i våras vilket tyder på att den efterfrågan är alltför klen för en större ökning i företagens omsättning. En tilltagande priskonkurrens i kölvattnet av en starkare krona kan också ha begränsat omsättningstillväxten i svenska kronor. Detta har dock inte hindrat företagen att öka eller åtminstone bibehålla personalstyrkan oförändrad. Det innebar att nettotalet för sysselsättningen blev positivt (nettotalet 3) efter att ha varit på den negativt i våras.

De varuproducerande företagen är optimistiska för de kommande tolv månaderna. Den samlade konjunkturindikatorn förutses stiga till 61 drivet av en ökad orderingång och växande omsättning. Bakgrunden till omvärderingen kan vara allt fler tecken på en starkare internationell konjunktur och en växande inhemsk efterfrågan. Nettotalet för orderingången stiger från 3 till 38, och drygt fyra av tio företag (45 procent) prognostiserar fler nya order. Styrkan i uppgången kan emellertid ifrågasättas eftersom den förväntade ökningen sker från en låg nivå. Att endast 7 procent av företagen räknar med färre antal beställningar är dock en positiv konjunktursignal. Uppreviderade förväntningar om den framtida orderingången innebär att omsättningen förväntas öka hos hälften av företagen, vilket är bland de högsta andelarna i barometern. Nettotalet stiger därmed från 16 till 42 vilket är en upprevidering från 38 i vårbarometern.

Diagram 7: Konjunkturläget i olika branscher (indikatorn exkl. nettotalet för beställningar)

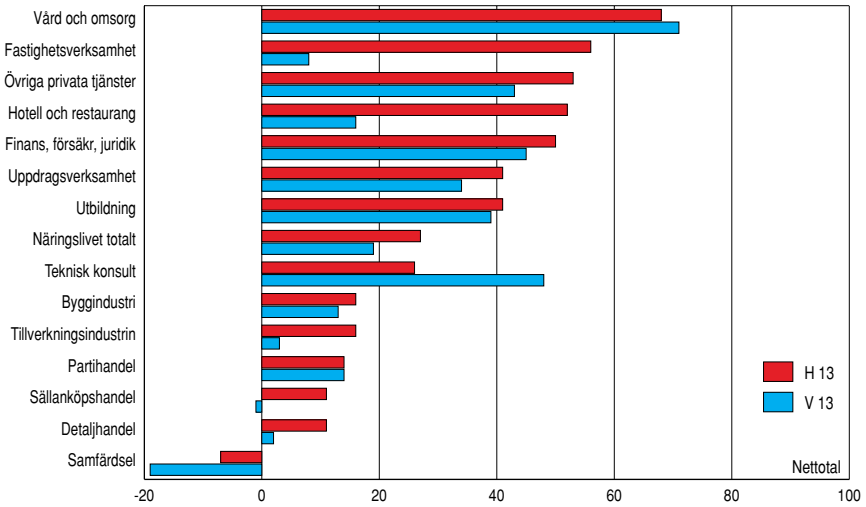

Diagram 8: Det förväntade konjunkturläget i olika branscher (indikatorn exkl. nettotalet för beställningar)

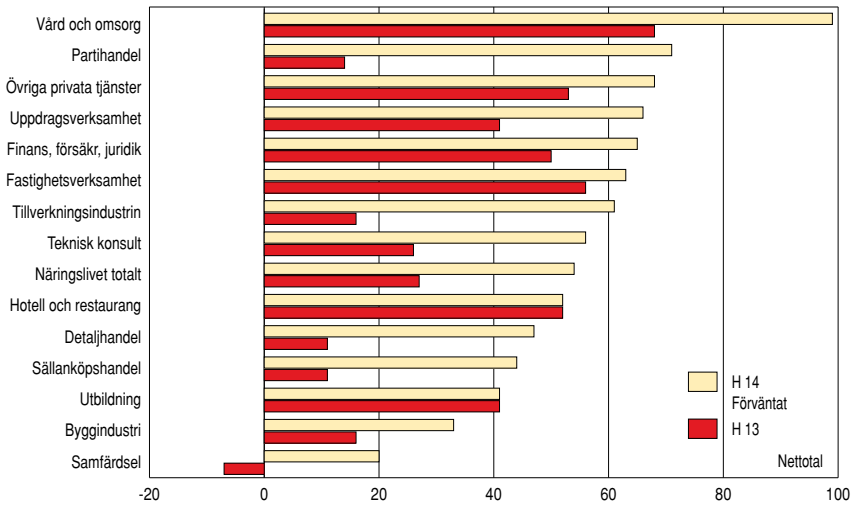

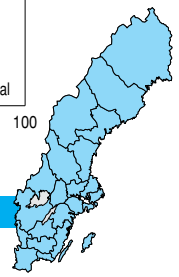

En mer optimistisk konjunktursyn förutses leda till ett ökat behov av nyanställningar och färre nedskärningar. Nettotalet för sysselsättningen förväntas stiga till 16 där vart femte företag planerar att nyanställa medan endast 9 procent förutser personalneddragningar. Det ställer dock krav på att lönsamheten förbättras vilket också småföretagen förutser det närmste året.

Drygt sex av tio tillverknings- och byggföretagen ser goda utsikter att expander jämfört med vartannat företag i våras. En svag efterfrågan är det främsta tillväxthindret för tillverkningsföretagen och anges av nästan 30 procent av småföretagen, en andel som är i stort sett oförändrad jämfört med i våras. Detta är en väsentligt högre andel än genomsnittet för höstbarometern som är 19 procent, vilket belyser att konjunkturåterhämtningen i industrin endast är i sin linda. Det näst vanligaste tillväxthindret hos de varuproducerande företagen är höga arbetskostnader (18 procent), en andel som är något lägre jämfört med riksgenomsnittets 20 procent. Brist på arbetskraft är återigen vanligast bland byggföretagen, där vart fjärde företag upplever detta som det största tillväxthindret. Svårigheter att få tillgång på krediter är något mer utbrett i tillverkningsföretagen (8 procent) jämfört med byggnadsindustrin (4 procent). Oviljan av att växa är väsentligt lägre inom den varuproducerande sektorn jämfört med andra branscher.

Stark konjunktur inom hotell och konjunktur – men svalare inom handelsföretagen

Konjunkturen i den varuförmedlande sektorn, där handelsföretag, hotell och restaurang samt samfärdsel har förbättrats jämfört med för ett halvår sedan. Konjunkturindikatorn (exklusive beställningar) steg med 10 indexenheter till 16 i höstbarometern från 6 i våras. Branschvisa skillnaderna finns dock inom den varuförmedlande sektorn. Den största konjunkturförbättringen har skett inom hotell och restaurang där konjunkturindikatorn (exklusive beställningar) steg till 52 och sektorn tillhör därmed de branscher i Småföretagsbarometern som uppvisar den starkaste konjunkturen. Det är också den del av svenskt näringsliv som svarat för en stor del av årets sysselsättningstillväxt. I Småföretagsbarometern uppgav 30 procent av företagen att de hade nyanställt personal jämfört med vart fjärde företag för hela näringslivet. Förutom en växande turism till Sverige har efterfrågan på upplevelser stadigt ökat de senaste åren. Inom varuhandeln (parti och detaljhandel) är konjunkturen betydligt svalare. Ett nettotal kring 5–6 för sysselsättning och omsättning tyder på en tudelad bild mellan de företag som uppger en förbättring i konjunkturen och de som anger en försämrad. En ökad konkurrens och prispress har sannolikt bidragit till den pressade konjunkturen. Samfärdsel är den bransch som hade den svagaste konjunkturen under den gångna tolvmånadersperioden och uppvisar för andra mätningen i rad en negativ indikator. Lönsamhetsutvecklingen i de varuförmedlande företagen har förbättrats något jämfört med i våras. Vårens negativa nettotal, dvs en övervikt av företag som redovisar en lönsamhetsförsämring, har förbytts en positiv lönsamhetsutveckling Det är främst i de branscher där konjunkturen har förstärkts påtagligast (hotell och restaurang och partihandel) som lönsamheten har förbättrats. Inom samfärdsel fortsätter det att vara en överrepresentation av företag som uppger en minskad lönsamhet den gångna tolvmånadersperioden.

Småföretagarna i den varuförmedlande sektorn förutser en starkare konjunktur under de närmaste tolv månaderna. Den samlande konjunkturindikatorn beräknas stiga från 16 till 49. De mest optimistiska planerna finns i partihandeln, följt av hotell och restaurang samt detaljhandel. Förväntningarna inom samfärdsel är betydligt lägre ställda (ett nettotal på 19), inte minst i bedömningen om sysselsättningsutvecklingen. Det som begränsar tillväxten åtminstone på kort sikt för den varuförmedlande sektorn är den svaga efterfrågan, som mer anses av vart femte företag, vilket är en minskning från vårbarometern. Höga arbetskostnader är ett annat hinder som sticker ut, inte minst eftersom den varuförmedlande sektorn är personalintensiv.

Tjänsteföretagen växlar upp efter tillfällig svacka

Den aggregerade konjunkturindikatorn (exklusive beställningar) för tjänsteföretagen steg i höstens barometer till 43 från 36 i våras och är därmed i stort sett tillbaka till fjolårets nivåer. Tjänstesektorn är dock heterogen och består av ett stort antal olika branscher

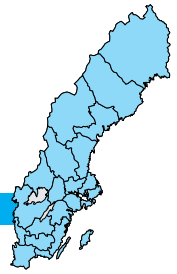

med varierande slutkundsgrupper varför konjunkturutvecklingen kan variera stort. Den starkaste konjunkturen finns i den privata vård- och omsorgssektorn där konjunkturindikatorn nådde 68, en mindre nedgång från 71 i våras men väsentligt högre än 51 för ett år sedan. Avregleringar och privatiseringar har starkt bidragit till växten, liksom en strukturellt ökning ev efterfrågan på den typen av tjänster. Uppdragsverksamhet uppvisade också en starkare konjunktur än genomsnittet i Småföretagsbarometern. Den svagaste konjunkturen var inom tekniska konsulter vilket får betraktas som något överraskande med tanke på att tillverkningssektorn nu vänt uppåt. Sannolikt kan nedgången i branschens konjunkturindikator till 26 förklaras av de senaste årens expansion, vilket har lett till en hög nivå och därmed svårare att växa i en snabbare takt. Istället var det finans- och fastighetsverksamhet som uppvisade en starkare konjunktur under de senaste tolv månaderna.

Nyanställningsbehovet i tjänsteföretagen har återkommit tillbaka efter en svacka i våras även om det är en bit kvar till de nivåer som rådde för ett år sedan. Nettotalet för sysselsättningen steg till 14 från 10 i våras, där 25 procent av företagen nyanställde medan 10 procent hade minskat personalstyrkan under den gångna tolv månadersperioden. Vanligast med nyanställningar har det varit inom sektorerna vård och omsorg, finans och fastighetsförvaltning medan företag verksamma inom uppdragsverksamhet har haft ett mindre

Diagram 9: Konjunkturläget i småföretagen utifrån deras slutkunder

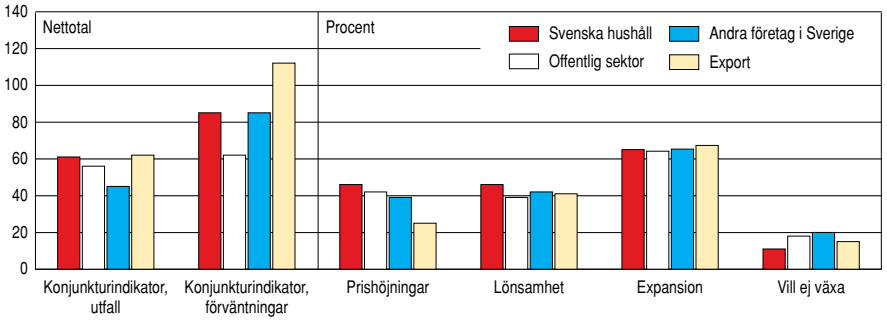

Konjunkturindikator – summan av nettotalen för sysselsättning, beställningar och omsättning. För de övriga gäller andelen som ser möjligheter till prishöjningar, som förutser högre lönsamhet, som förutser expansion samt andel företag som uppger att de ej vill växa som största tillväxthinder.

behov av nyanställningar Att omsättningen ökat snabbare än sysselsättningen i höstens barometer tyder dessutom på en ökad produktivitet inom tjänstesektorn. Denna kan bero dels på problem att hitta arbetskraft som driver på den utvecklingen, dels på begränsade möjligheter att övervälta stigande kostnader gentemot kund.

Tjänsteföretagen är mer optimistiska om konjunkturutsikterna än andra företag i Småföretagsbarometern. Konjunktunkturindikatorn (exklusive beställningar) förväntas stiga till 77 om tolv månader jämfört rikets 66. Det är framför allt ett högre nyanställningsbehov som bidrar till skillnaden. Konjunkturoptimismen gäller i stort sett samtliga delbranscher. Den starkaste konjunkturen förutses bli inom vår och omsorg där konjunkturindikatorn väntas stiga till 99, vilket är högst av Småföretagsbarometerns branscher. Även företagen inom uppdragsverksamhet förutser en starkare konjunktur jämfört med småföretagen i stort.

Svag efterfrågan och brist på arbetskraft är de mest framträdande tillväxthindren för landets småföretag inom den privata tjänstesektorn. Trots den heterogena tjänstesektorn är de branschvisa skillnaderna små. Oviljan att växa är något mer utpräglad i tjänsteföretagen än i andra delbranscher, men hela sju av tio företag ser goda möjligheter att växa. Eftersom tjänsteföretagen svarar för en allt större del av landets sysselsättningstillväxt är det en tillväxtpotential som inte till fullo utnyttjas vilket i sin tur innebär att arbetslösheten ligger kvar på ”onödigt” höga nivåer.. En viktig förklaring till detta kan vara de höga arbetskostnaderna som är det enskilt största tillväxthindret för tjänsteföretag och anges av mer än vart femte förtagen i sektorn. Svårigheter att få tillgång till extern finansiering kan vara en annan förkalring,men betraktas alltjämt som ett mindre bekymmer enligt Småföretagsbarometerns tjänsteföretag.

Små exportföretag är mest optimistiska om konjunkturen

Konjunkturåterhämtningen under loppet av 2013 framträder även när Småföretagsbarometern redovisas efter småföretagens slutkundsexponering. Företag som har sin huvudsakliga försäljning till svenska hushåll och de med exportverksamhet uppvisar den starkaste konjunkturen. Det är framför allt en förbättrad omsättning som

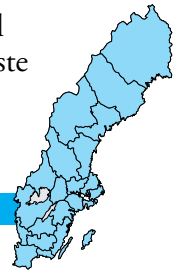

bidrar till att konjunkturindikatorn stiger medan nyanställningsbehovet varit mer begränsat. Den mest iögonfallande utvecklingen är i småföretagen med exportverksamhet som fortsätter att uppvisa en starkare konjunktur än genomsnittet i barometern även om indexet sjönk något (62) jämfört med 68 i våras. Att småföretag med exportverksamhet växer snabbare än andra företag går därmed stick i stäv med annan statistik som visat på en trög exportutveckling. Det är även bland de exportverksamma småföretagen som de starkaste konjunkturutsikterna förutses det närmaste året, där konjunkturindikatorn förväntas stiga till 112 jämfört med 85 för hela småföretagskollektivet. Företag med försäljning till andra svenska företag hade i höstens barometer den svagaste konjunkturen. Av de hemmamarknadsinriktade småföretagen var det företag som har sin försäljning mot den offentliga sektorn som hade den högsta aktivitetsnivån, även om konjunkturindikatorn sjönk något jämfört med i höstas. Avregleringar och privatiseringar av verksamheter som tidigare drevs i offentlig regi har sannolikt haft en positiv effekt för småföretagen.

Tillväxthinder för expansion

Företagens expansionsmöjligheter kan hindras av flera orsaker, både konjunkturella och strukturella faktorer.

En *svag efterfrågan* uppges som det största tilläväxthindret av vart femte företag, vilket är en viss minskning jämfört med i våras. Detta är ytterligare en indication på att konjunkturen förbättrats. I höstens

Diagram 10: De viktigaste tillväxthindren för en ökad expansion

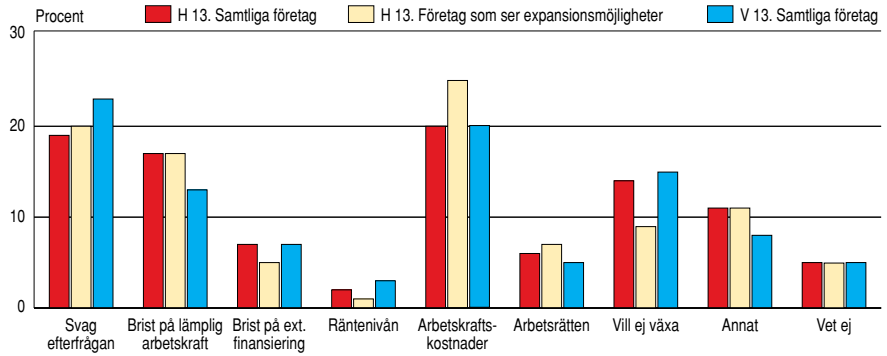

barometer var det således 20 procent av företagen som bedömde att detta var det största hindret för expansion jämfört med 24 procent i vårens mätning. Det var framför allt industri- och handelsföretagen som angav detta som det största tillväxthindret. Förutom konjunkturella variationer kan en skärpt konkurrenssituation ha bidragit till att efterfrågan upplevs som otillräcklig. Framväxten av stora köpcentra har ökat kraftigt de senaste åren och har sannolikt lett till en tilltagande konkurrens för mindre detaljhandelsföretag. Kronapprecieringen för exportföretagen kan också ha haft en negativ effekt på företagens orderingång.

Mer än vart femte företag (21 procent) uppger att *arbetskraftskostnader* är den största tillväxthämmande faktorn, vilket är oförändrat jämfört med i våras. Detta är därmed det största tillväxthindret totalt sett. Tillväxthindret är mer accentuerat inom den personalintensiva handelssektor, och avspeglas också i att branschen relativt sett är mindre nöjd med den aktuella lönsamhetsnivån.

Brist på lämplig arbetskraft som tillväxthinder har ökat i takt med att konjunkturen förbättrats och andelen företag som anger detta har stigit till 18 procent från 14. Den viktigaste förklaringen till bristen på lämplig arbetskraft är att tillgänglig arbetskraft inte har

Diagram 11: Småföretagens arbetskraftsbrist

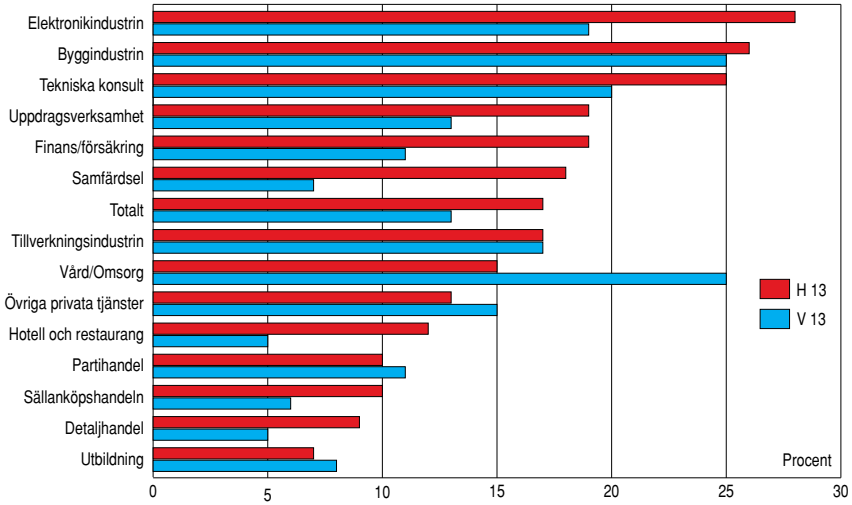

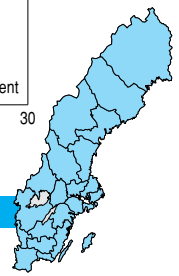

relevant yrkesteknikstekniskt utbildning eller eftergymnasial utbildning. Det anser 40 procent av landets småföretag och är ett tydligt tecken på en missmatch mellan utbildning och marknadens efterfrågan på arbetskraft. Detta är mer framträdande i tjänsteföretagen och i byggsektorn. Andra problem är få arbetssökande till de lediga platserna och därmed möjlighet att hitta personal med rätt personliga egenskaper, vilket anges av 20 procent av småföretagen. Denna anledning var särskilt framträdande i tillverkningsföretagen. Arbetsrättsliga regler som tillväxthämmande faktor anges av 5 procent av företagen. En relativt svag efterfrågan på arbetskraft är sannolikt en förklaring till att de arbetsrättsliga hindren relativt låga betydelse under det senaste året.

Andelen företag som *inte vill växa* men som ser goda utsikter att expandera är relativt konstant oavsett konjunkturläge. I årets barometer var denna andel 14 procent vilket är marginellt högre än 13 procent i våras. Mest tveksamma till att expandera är företag verksamma inom samfärdsel och delar av den privata tjänstesektorn där uppemot en fjärdedel inte vill växa. I exportverksamma småföretag är oviljan att växa väsentligt mindre, 8 procent av företagen. Det är vanligare, vilket också framkom i den förra barometern, att det är de mindre småföretagen (färre än 5 anställda) som inte vill utöka sin verksamhet (18 procent av företagen) jämfört med de större småföretagen (knappt 10 procent). Det kan bero på brist på egen tid, svårigheter att finna lämplig arbetskraft eller en växande byråkrati på grund av lagar och myndighetsregler. Beslutet att växa är i de mindre företagen också oftast förknippat med större risker, både finansiellt och personligt.

Bristande extern finansiering som en tillväxthämmande faktor är relativt stabil. I höstens barometer angav 7 procent av företagen att de hade externa finansieringshinder jämfört med 6 procent i den föregående Småföretagsbarometern. Även för ett år sedan var denna tillväxthämmande faktor vid dagens nivåer. Förutom oviljan av att öka sin skuldsättning i företaget kan det också vara en indikation om en fortsatt svag investeringskonjunktur. Branschvisa variationer finns dock, där företag med exportinriktning har större svårigheter att få tillgång till extern finansiering. Inte heller ränteläget är någon större tillväxthämmande faktor landets småföretag. Endast två procent av

företagen uppgav detta som det enskilt största tillväxthindret. Detta hindrar dock inte att detta kan vara ett problem – fast av något mindre omfattning – för en större andel av de små företagen. Högre upplåningskostnader på den globala finansmarknaden och därmed dyrare upplåning för svenska banker kan dock leda till att ränteläget för svenska företag blir mindre fördelaktigt trots att Riksbankens styrränta är på en oförändrad nivå.

Utvecklingen i svensk ekonomi avgörande för småföretagen

När småföretagen får bedöma vilka som är de största konjunkturriskerna är det utvecklingen i den svenska ekonomin som väger tyngst. Drygt 40 procent anser att den svenska konjunkturutvecklingen är den största risken, vilket förklaras av att merparten av företagen har sin marknad i Sverige. Drygt vart tionde företag anser att den internationella konjunkturen är den största konjunkturrisken. Andelen är föga överraskande högre i tillverkningsföretagen med sin stora utrikeshandelsberoende. I exportföretagen är andelen 34 procent. Det är också bland dessa företag som valutarisken är mest framträdande och anges av 15 procent av företagen jämfört med 3 procent för hela småföretagspopulationen. Framväxten av nya konkurrenter både inom och utanför landets gränser uppfattas som en större konjunkturrisk än förändringar i räntor, råvarupriser eller löner. Denna bedömning är tydligare i detaljhandelssektorn där närmare vart femte företag anser att nya konkurrenter ökar riskerna för det enskilda företaget, jämfört med mer måttliga 12 procent för majoriteten av småföretagen. En övervikt av småföretag, 53 procent, anser att konjunkturriskerna är oförändrade jämfört med föregående år. Närmare 30 procent av företagen bedömer dock att riskerna för en sämre konjunktur har ökat. Det gäller främst exportinriktade bolag och företag med huvudsaklig försäljning till andra företag. En minoritet av företagen, 15 procent, anser att riskerna har minskat.

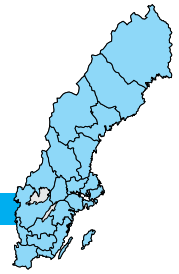

Regional utveckling

Konjunkturförbättringen i småföretagen har spridit sig till stora delar av landet. Jämfört med i våras upplever 18 län att konjunkturen har förbättrats medan endast tre anser att den har försämrats. Uppsala län uppvisar den starkaste småföretagskonjunkturen i landet följt av Jämtlands län. Den största förbättringen sedan i våras noteras dock i Blekinge län där den samlade konjunkturindikatorn har stigit från 8 till 66. Uppgången sker dock från en låg nivå. Länet har drabbats hårt av den svaga industrikonjunkturen under det senaste året, varför konjunkturindikator i länet varit en av landets lägsta det senaste året. Även de småländska länen har påverkats negativt av den svaga tillväxten i industrin men uppvisade i årets höstbarometer en vändning i konjunkturen.

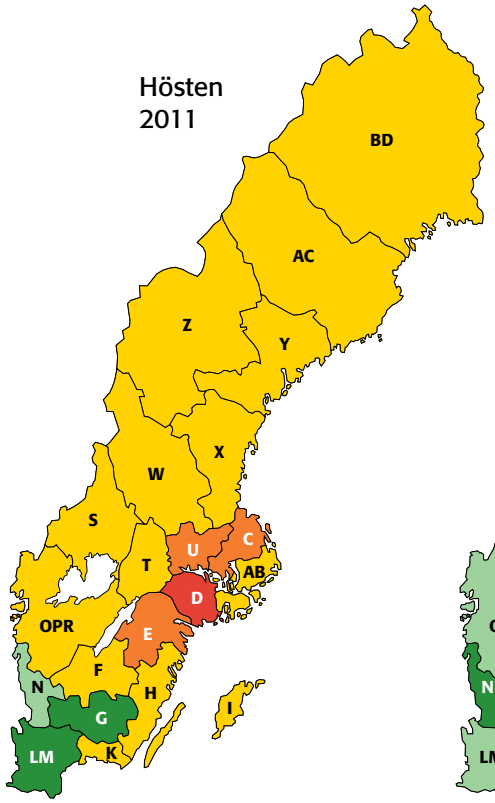

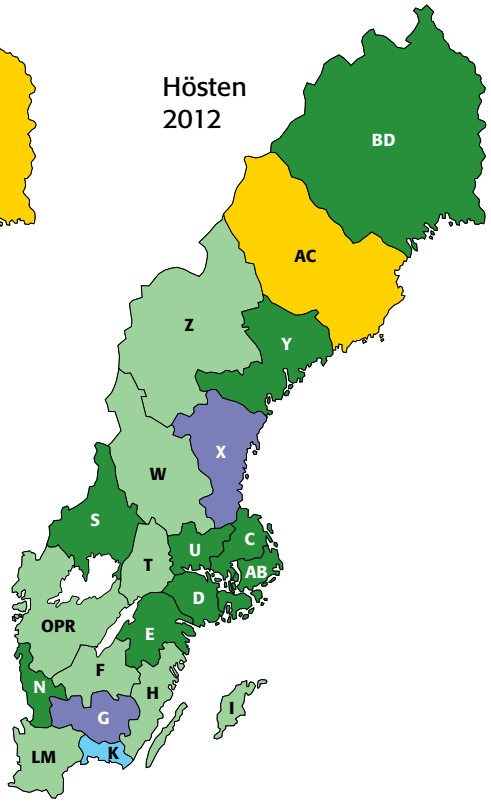

Arbetskraftsbristen omfattning varierar regionalt. I län som Södermanland, Jämtland, Gävleborg och Gotlands är bristen på arbetskraft mer framträdande än i andra delar av landet. Den pågående urbaniseringen i Sverige med stor inflyttning till storstäder och universitetsorter kan vara en bidragande orsak till de regionala skillnaderna.

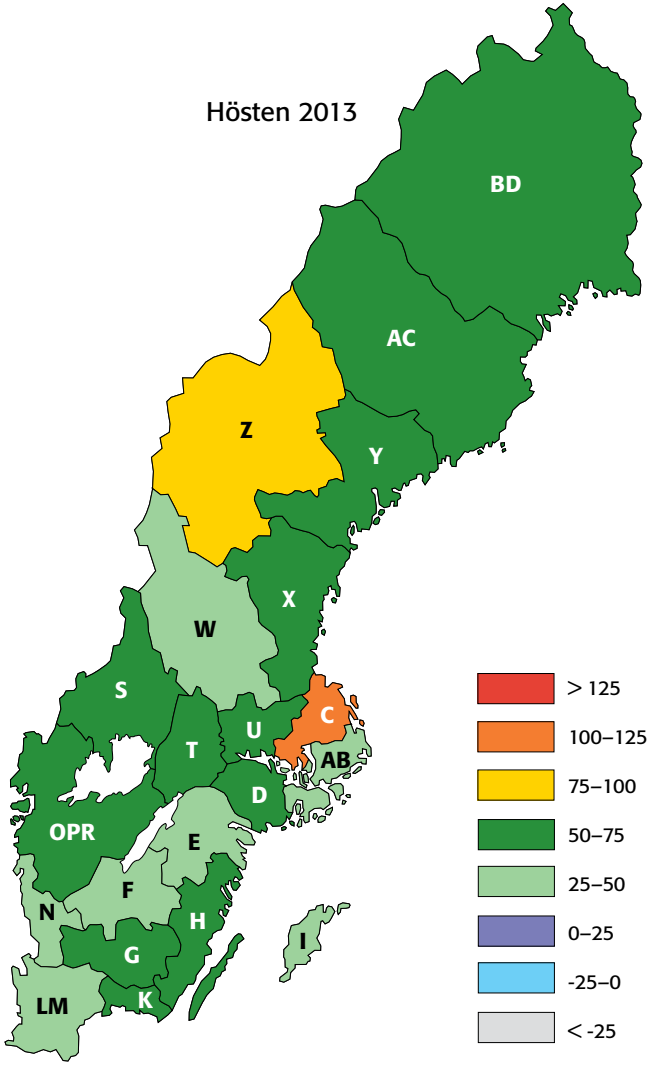

Förväntningar om konjunkturen
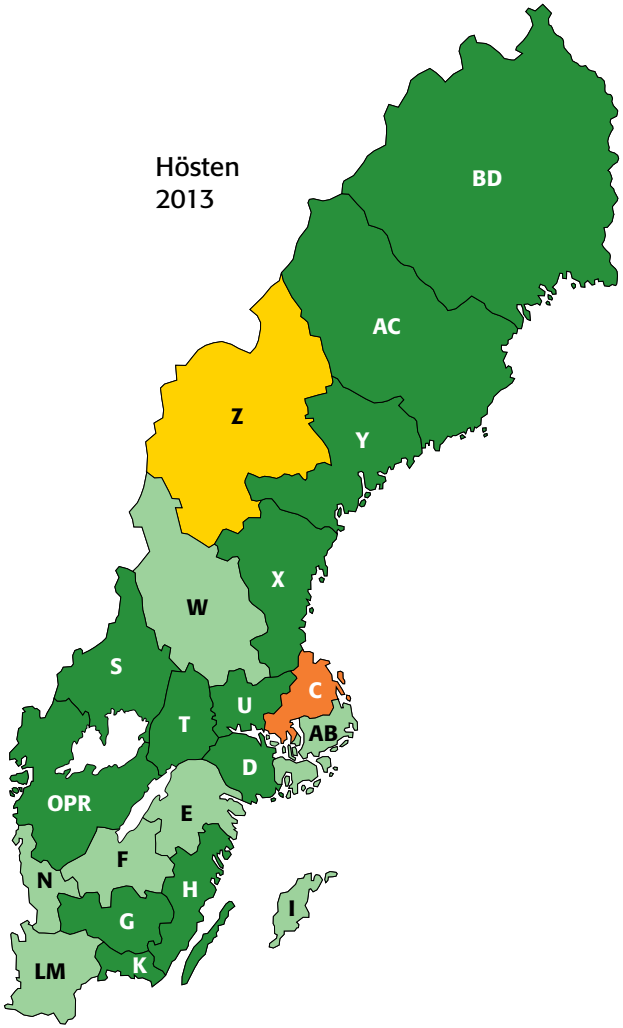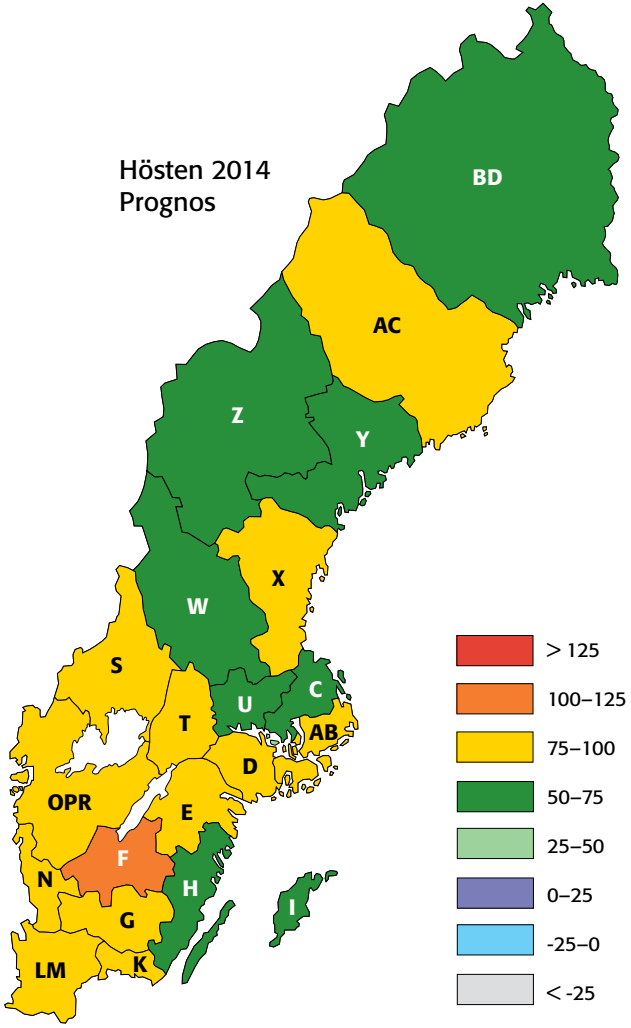
Konjunkturen i södra Sverige förväntas stärkas det närmaste året baserat på småföretagarnas egna bedömningar. Undantaget är Kalmar län där konjunkturindikatorn förväntas sjunka något. Mest optimistiska är företagarna i Jönköpingslän där konjunkturindikatorn förutses stiga till 106 sannolikt i kölvattnet av en förväntad uppgång inom industrin. Företagarna i Stockholms län svarar dock för den största omsvängningen där konjunkturindikatorn förväntas stiga till 96 från 49 under den gångna tolvmånadersperioden, vilket tyder på att konjunkturavmattningen i höstens barometer var tillfällig. I de nordligaste länen förutses expansionen fortsätta om än i en långsammare takt drivet inte minst av gruvnäringen. I Västerbottens län förväntas konjunkturen ta ytterligare fart det närmaste året.